

STOLICA KRAJU ZWIĄZKOWEGO HANOWER

Nadburmistrz
Dział Gospodarki i Ochrony Środowiska Biuro
zrównoważonego rozwoju i Agenda 21
Trammplatz 2
30159 Hannover

Telefon: (0511) 168-45078/-49838
E-mail: agenda21@hannover-stadt.de

Tekst
Ingmar Vogelsang, Franziska Harstrick

viSdR
Susanne Wildermann

Projekt
EXNER DELUXE DESIGN, Hannover

Zdjęcie tytułowe
roth-cartoons.de

Zdjęcia
complize, krockenmitte, Francesca Schellhaas/photocase.de
industrieblick, sima, Printemps. Ottilia, PhotoSG/fotolia.com

Druk
xxxxxxxxx
wydrukowano w całości z papieru z recyklingu

Stan
Marzec 2020 po trzeciej poprawionej edycji,
lipiec 2019 r

GRABIEŻ ZIEMI NA PASZĘ DLA ZWIERZĄT

Często nielegalne i gwałtowne zawłaszczanie ziemi (w języku angielskim: Landgrabbing) skutkuje przesiedleniem biednej ludności. Degradacja środowiska przez monokultury, masowe stosowanie pestycydów i wylesianie to dalsze skutki uboczne.

„Korporacje rolne w coraz większym stopniu zabezpieczają sobie ważne prawa do wody i ziemi. Uprawiają np. zboża na biopaliwa lub paszę dla zwierząt na eksport. Rządy często oferują obszary, które są uważane za niesprzedane i nieużywane. Ale w bardzo niewielu przypadkach ziemia ta faktycznie jest odłogiem; przeważnie wykorzystują ją biedne rodziny do uprawy żywności. Ci drobni rolnicy nie mają potem dostępu do ziemi i wody, aby zadbać o siebie i swoje rodziny. Narusza ich podstawowe prawo do jedzenia.”²

„Boom sojowy ma niezwykle negatywny, a czasem dramatyczny wpływ na drobnych rolników, mieszkańców i środowisko. Model soi opiera się zasadniczo na monokulturze i mechanizacji rolnictwa. Uprawa opłaca się tylko na dużą skalę, ponieważ genetycznie modyfikowane nasiona, pestycydy i technologia generują duże koszty. Rolnicy są praktycznie zbędni w modelu soi. Na 500 hektarów uprawy soi wystarczy jedna osoba do uprawy ziemi. Rozprzestrzenienie się frontu sojowego trwale powoduje wymuszone, a czasem otwarcie gwałtowne przesiedlenie ludności wiejskiej i rdzennej ludności.”³

² <https://www.oxfam.de/unsere-arbeit/themen/landgrabbing>

³ <http://land-grabbing.de/triebkraefte/futtermittel/fallbeispiel-sojaproduktion-in-lateinamerika/>

JAK TEMU ZARADZIĆ?

Naprawdę ekologiczna i społecznie zrównoważona produkcja mięsa może mieć miejsce tylko wtedy, gdy konsumpcja osobista zostanie znacznie zmniejszona, a konsumenci częściej sięgną po wegetariańskie posiłki. Jest to również dobre dla zdrowia. Niemieckie Towarzystwo Żywnościowe zaleca zmniejszenie spożycia o połowę do maksymalnie 110 gramów mięsa i kiełbasy dziennie.

Wiele klasycznych dań azjatyckich i śródziemnomorskich tradycyjnie nie zawiera mięsa. Roślinne alternatywy dla kiełbasy, pieczeni i sznycla są teraz dostępne w każdym supermarkecie. A jeśli jednak zdecydujemy się na kawałek kiełbasy lub niedzielną pieczeń, wybierzmy w miarę możliwości produkt z dobrostanu zwierząt z ekologiczną pieczęcią. Pasze muszą być przy tym uprawiane lokalnie, stosowanie leków jest ograniczone do minimum i należy zagwarantować naturalną, przyjazną zwierzętom hodowlę. Nie trzeba już tutaj również szukać sklepów ekologicznych, także supermarkety poszerzyły swoją ofertę.

Niemniej jednak nie wszystkie problemy można wyeliminować, ograniczając własne spożycie mięsa. **Konieczne jest zaangażowanie społeczne, które umożliwi zrównoważony styl życia, rolnictwo regionalne i ekologiczne, a także nowe formy gospodarcze ukierunkowane na dobro wspólne.**

HANNOVER

*RĘCE PRECZ! PASZA

MIĘSO POBUDZA APETYT

Odpowiedzialność nie kończy się na talerzu

MIĘSO POBUDZA APETYT

Przemysłowa hodowla zwierząt w zakładach wielkopowierzchniowych przeżywa boom. Kiedyś mięso było pożywieniem na specjalne okazje. Dziś można je znaleźć na talerzach prawie każdego dnia. W Niemczech przemysł mięsny koncentruje się głównie w Dolnej Saksonii i północnej Nadrenii Północnej-Westfalii. Coraz więcej zwierząt trzymany jest w warunkach przemysłowych. W szczególności świnie i drób hodowane są na potrzeby hodowli przemysłowej.

Społeczne i ekologiczne skutki konsumpcji mięsa są szczególnie widoczne na Globalnym Południu. Stolica kraju związkowego Hanower postanowiła wdrożyć „Agendę 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju” na szczeblu lokalnym. Globalne cele zrównoważonego rozwoju zawarte w „Agendzie 2030” również wymagają działania na Globalnej Północy. Polityka rozwoju oznacza zatem, by patrzeć poza talerz i radzić sobie z tymi efektami. Ponieważ odpowiedzialność nie kończy się na granicach miasta ani na talerzu.

PRODUKCJA I EKSPORT MIĘSA

Spożycie mięsa w Niemczech od kilku lat utrzymuje się na wysokim poziomie, ale mimo to produkcja mięsa wciąż rośnie. Znajduje to również odzwierciedlenie w cenie: cena wieprzowiny spadła do dobrej jednej piątej w porównaniu z 1960 r.¹ Nadwyżkę wyprodukowanego mięsa – z finansowaniem unijnym – eksportuje się. W latach 2007–2017 udział eksportu zwiększył się ponad trzykrotnie z 14% do 49%.

Ze względu na selektywne zapotrzebowanie konsumentów – w przypadku drobiu, na przykład na piersi i udka – pozostają resztki. Zostają one – również dofinansowane z dotacji unijnych – eksportowane. 35% tego eksportu trafia do Afryki Zachodniej i Środkowej. Tam lokalni drobni producenci nie mogą konkurować z cenami. Rezultatem jest ubóstwo i masowa migracja do miast. Ponadto chłodzenie w drodze do konsumentów w Afryce zostaje często przerywane, co sprzyja patogenom. Rezultatem są problemy zdrowotne, czy nawet śmierć.

¹ Cena za 1 kilogram wieprzowiny spadła z 1,27% (1960) do 0,28% średnich miesięcznych zarobków netto (2002) – de.wikipedia.org/wiki/Fleischkonsum_in_Deutschland

WIĘCEJ INFORMACJI DOTYCZĄCYCH TŁA SPRAWY

„Mięso: O zmianach klimatu i szerszej perspektywie” – badania dotyczące spożycia mięsa na stronie tematycznej WWF Niemcy pod adresem www.wwf.de

„Mięso nasze powszednie – naruszenia prawa pracy w brazylijskich łańcuchach dostaw nugętów z kurczaka do supermarketów” – można znaleźć na stronie internetowej Chrześcijańskiej Inicjatywy Romero pod adresem www.ci-romero.de

„Grabienie ziemi – pola uprawne w oczach inwestorów” – temat sieci INKOTA na stronie www.inkota.de

UCZCIWE WARUNKI PRACY

W Niemczech, od przetwarzania żywych zwierząt po produkty konsumpcyjne, często nie można mówić o uczciwych warunkach pracy. Pracownicy tymczasowi ze wschodniej Europy są często zatrudnieni za najniższe wynagrodzenie przy maksymalnym czasie pracy. Zaostrzenie prawa w odniesieniu do tego rodzaju plac dumpingowych z 2017 r. niewiele zmieniło. Od tego czasu kontrole, czy te przepisy prawa pracy są w ogóle przestrzegane, zostały zmniejszone o połowę.

SPOŻYCIE MIĘSA I ZMIANY KLIMATU

Produkcja rolna odpowiada za emisję 11–14% wszystkich gazów cieplarnianych. Duża część wynika przy tym z produkcji mięsa. Zmieniając naszą dietę, mamy tym samym również wpływ na uwalnianie emisji, które przyspieszają zmiany klimatu.

Średnia dieta w Niemczech uwalnia rocznie około 2 ton gazów szkodliwych dla klimatu. Spożycie mięsa ma przy tym największy udział na poziomie 40%, inne produkty zwierzęce (przetwory mleczne lub jaja) szacuje się na 28%, a pozostałe 32% to produkty pochodzenia roślinnego.

Oszczędności CO₂ w żywieniu są zatem znaczne już przy niewielkich zmianach. Jeśli konsumpcję produktów pochodzenia zwierzęcego zredukujemy do spożycia mięsa dwa razy w tygodniu, a ryb raz w tygodniu, emisje gazów szkodliwych dla klimatu można zmniejszyć o około 30%. Przejście na dietę wegetariańską pozwala nawet zaoszczędzić około 50%.

Zmieniając dietę można zmniejszyć swój ślad ekologiczny o 10% do 20%.

ZANIECZYSZCZENIE POWIETRZA I GLEBY

Przez intensywną hodowlę zwierząt i produkcję biogazu wytwarza się już ponad 190 milionów metrów sześciennych gnojowicy, a tendencja ta rośnie. Konsekwencją jest zanieczyszczenie gleby, a tym samym wody pitnej uzyskiwanej z wód gruntowych. Według raportów Federalnego Urzędu Ochrony Środowiska 18% wód gruntowych znajduje się już powyżej progu 50 miligramów azotanu na litr. Azotan wchłonięty przez wodę pitną jest przekształcany podczas trawienia w rakotwórczy azotyn. Za konieczne oczyszczenie wód gruntowych z tego powodu płacimy w postaci wyższych cen wody pitnej.

Ponadto, w wyniku rozkładu gnojowicy powstaje amoniak, który stanowi znaczną część powstawania drobnego pyłu. W niektórych społecznościach wiejskich prowadzących intensywną hodowlę zwierząt poziom cząstek stałych znajduje się z tego powodu częściowo na poziomie dużego miasta.

Wciąż niekontrolowane stosowanie antybiotyków w intensywnej hodowli zwierząt prowadzi również do oporności patogenów. W perspektywie średnioterminowej może to być niebezpieczne również dla ludzi, jeśli bakterie odporne na antybiotyki zostaną przeniesione ze zwierząt na ludzi, a tym samym wywołają choroby trudne do wyleczenia.

IMPORT PASZ

Potrzeba jedzenia mięsa oznacza, że coraz więcej żywności zostaje wykorzystywane jako pasza dla zwierząt. Pasza bogata w białko – zwłaszcza soja – jest niezbędna do szybkiego rozwoju mięsa. Na całym świecie od 80% do 90% uprawianej soi jest wykorzystywane wyłącznie jako pasza dla zwierząt. Uprawa odbywa się w monokulturach głównie na Globalnym Południu i w USA. Tylko z Brazylii importowana jest ponad jedna trzecia soi przeznaczonej na paszę w Niemczech. Niezbędne w tym celu obszary zostały częściowo wyłączone nielegalnie.

Globalne cele zrównoważonego rozwoju (ang. SDGs) ONZ powinny umożliwić wszystkim ludziom postęp gospodarczy zgodnie ze sprawiedliwością społeczną i w ramach granic ekologicznych Ziemi. Produkcja mięsa porusza równocześnie więcej celów. Informacje dotyczące poszczególnych celów znajdziesz na: www.17ziele.de

